

Narda'dan
bir görünüşü

Narda Kalesi, Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre kayalı ve alçak bir dağın dibinde dörtgen bir yapıya sahipti. Kibleye bakan tarafında büyük demir bir kapı vardı. Kapının solunda bulunan iç kale şehre bakmakta ve içinde kırk ev yer almaktaydı. Kalenin kuzeyinde Narda nehri, doğu ve güneyinde yüksek varoşu mevcuttu. Kalede kâgir minareli, kiremitli Sultan Mehmed Camii ve yanında medresesi vardı. İç kalenin şehre bakan kısmında kale dizdârının oturduğu çok katlı bir saray bulunuyordu. Ayrıca harap bir mescidin yer aldığı kale içinde dükkân yoktu (*Seyahatnâme*, VIII, 643). Narda Kalesi 1129'da (1717), uzun süre tamir edilmediğinden harap hale gelmesi ve üç kulesiyle kapısının yıkılması yüzünden tamir görmüş ve bu tamirat bir yıl sürmüştü (BA, MAD, nr. 3897, s. 40, 116).

Kalede XVI. yüzyılda önemli sayıda muhafız bulunuyordu. 1099-1101 (1688-1690) arasında yirmi dokuz azeb ve reis vardı (BA, MAD, nr. 3663, s. 11). 1109'da (1698) Narda muhafızı Ömer Paşa kalenin muhafazası için yeniden otuz kaptan tayin ettirdi (BA, İE-Bahriye, nr. 861). Bundan bir yıl önce Narda'ya saldırıda bulunulacağı haberleri üzerine İnebahtı mutasarrıfı 1800 süvariyle şehri korumakla görevlendirilmişti. Bu sırada Narda Kalesi'nde altmış beşi piyade, on biri süvari yetmiş altı levent bulunuyordu (BA, AE, Mustafa II, 1/79). XVIII. yüzyıl başlarında kalede sayıları değişmekle beraber yaklaşık kırk azeb, ellişer "azebân-ı sâni ve sâlis", kırk kaptan, kırk "beşlüyan", on topçu, dört karakolcu olmak üzere toplam 234 görevli vardı (BA, MAD, nr. 6542, s. 66-73).

Narda'nın tarihî eserleri arasında kale içinde Sultan Mehmed Camii, şehirde Beyazıt Camii sayılabilir (BA, MAD, nr. 5706, s. 6). Ayrıca kale içinde Şeyh Uryânî evkafının yer alması bir tekke olabileceğine işaret etmektedir (BA, AE, Mustafa II, 655/

7). II. Mehmed devri ricâlınden Fâik Paşa'nın Narda'da cami, medrese ve imareti mevcuttu ve buraya yedi dalyan, iki hammam, on dört dükkân, bir bahçe, yedi değirmen, ayrıca kışlak, çayır, zemin ve bahçelerin gelirlerini vakfetmişti. Şehirde bir sarayının bulunması ve 905 (1499-1500) tarihli mezar taşının mevcudiyeti onun Nardalı olduğunu düşündürmektedir. Nehir üzerinde bulunan 142 m. uzunluğundaki köprü Fâik Paşa tarafından yeniden yaptırılmıştı. Narda'nın diğer mâbedleri arasında Dizdâr Mustafa Mescidi, Hacı Fîruz Ağa Mescidi, Hasan b. Ramazan Mescidi yanında Yunus, Hoca Ali ve Safer Ağa'nın yaptırdığı muallimhâneler sayılabilir (BA, TD, nr. 586, s. 496-498). Evliya Çelebi de şehrin güneyinde Tekye Camii, Yûsuf Bey Sarayı yakınında Baba Mescidi, üç medrese, beş sıbyan mektebi, üç hankahtan söz eder. Narda'da ayrıca kubbeli, içinde elli rahip olan kral kilisesi, 200 papazı ve sahip olduğu vakıf gelirleriyle gelip geçenlere hizmet eden patrik kilisesi dahil on bir kilise vardı. Bunlardan başka Cavidan Mescidi, Eskiçami, Feyzullah Efendi, Hamza Bey, Hünkâr Sultan Süleyman, Kılıç Bey, Osman Paşa ve Sultan Mustafa camileri bulunan Narda'da çok sayıda medrese, mektep, tekke ve zâviye olduğu tesbit edilmektedir.

Önceleri Yanya'ya bağlı bir kaza merkezi olan Narda 1078'de (1668) Paşa sancağına bağlanmış, XIX. yüzyıl başlarında kaza merkezi, yüzyılın ortalarında ise Yanya eyaletine bağlı bir sancağın merkezi olmuştur. 1865'te Narda kaymakamlığı lağvedilerek kazası da müdürlük konumuna getirilmiş ve Preveze sancağına bağlanmıştır (BA, A. MKT. MHM, 340/45). Narda günümüzde etrafı bahçelik olan bir şehir ve tarım ticareti merkezi olup burada yünü ve pamuklu kumaş dokumacılığı yapılır. Şehir nüfusu 20.000 dolayındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 350, s. 8-27; nr. 586, s. 330-343, 496-499; BA, A.DVN, dosya 812/62; A. DVN. MHM, dosya 3-A/ 61; BA, A.MKT. MHM, 293/78; 340/45; 358/45; BA, A. MKT. UM, 151/83; 242/5; 254/31; 463/55; 494/17; BA, AE, Mustafa II, 1/79; 9/822; 655/7; BA, HH, nr. 9383; 14093; BA, İE-Bahriye, nr. 861; BA, MAD, nr. 1264, s. 4; nr. 1430, s. 4; nr. 1530, s. 2-72; nr. 2703, s. 4; nr. 3663, s. 11; nr. 3897, s. 40, 116; nr. 5706, s. 6; nr. 6542, s. 66-73; nr. 9498, s. 72; nr. 10608, s. 245; nr. 16145, s. 34-49; BA, MD, nr. 10, hk. 225; nr. 19, hk. 165; nr. 21, hk. 685, 746; nr. 82, hk. 273; BA, ML. CRD, nr. 998; 1226; BA, Y.A.HUS, 168/40, 70; BA, YEE, 43/212; 67/33-2; 111/9, 50; BA, Y.MTV, 41/87; BA, Y. PRK. HR, 27/17; Piri Reis, *Kitâb-ı Bahriye* (nşr. Ertuğrul Zekât Ökte v.dğr.), İstanbul 1988, II, 696-697, 700; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 643-644; N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (trc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005, I, 359, 393; V, 302; E. Bradford, *Barbaros Hayrettin* (trc. Zehra Ağralı), İstanbul 1970, s. 189-190; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri IV*, s. 297-299; Semavi Eyice, "Yunanistan'da Türk Mimârî Eserleri", *TM*, XII (1955), s. 212-214; a.mlf., "Yunanistan'da Unutulmuş Eski Bir Türk Eseri", *BTTD*, sy. 5 (1963), s. 67-73.

İDRİS BOSTAN

NARH

(نون)

Fiyat takdir edilmesi
ve sınırlandırılması anlamında
fıkıh terimi.

Kelimenin aslı Farsça *nirh* (kıymet, fiyat) olup halk ağzında *nark* şeklinde de kullanılır. Arapça'da piyasa râyicine *si'r*, bunun takdiri ve tahdidine *tes'ir* denir. Açık kamu yararı gereği, temel ihtiyaçları karşılayan mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarına-onları oluşturan etkenlere dokunulmadan-doğrudan müdahale edilerek belirli sınırları aşmasının önlenmesi maksadıyla resmî tavan fiyat belirlenmesine dar anlamda narh denir. Klasik fıkıh literatüründe devletin fiyatlara müdahalesi çerçevesinde çoğunlukla narhın bu türü incelenmektedir. Geniş anlamda narh asgari ve sabit fiyat tesbitlerini de içerir.

Hz. Peygamber, 8. yılın (629) başlarında Medine'de yaşanan gıda maddeleri kıtlığı sebebiyle aşırı artan fiyatları sınırlaması yönündeki talebi satıcılara haksızlık olacağı gerekçesiyle geri çevirmiştir (İbn Mâce, "Ticârât", 27; Ebû Dâvûd, "Büyû", 49; Tirmizî, "Büyû", 73; hadislerin tarihî veriler ışığında bir değerlendirmesi için bk. Kallek, s. 158-165). Resûl-i Ekrem, arzın talebi karşılamadığı o özel ortamda serbest rekabet sonucu teşekkül eden fiyatlara müdahaleyi isabetli bir iktisat politikası olarak görmemiştir; dolayısıyla narh-

tan kaçınmış, fakat bütünüyle yasaklamamıştır. Halife Ömer de yüksek fiyattan (bazı rivayetlerin zâhirinden düşük fiyat anlaşılıyorsa da tarihî veriler ışığında bu yorum yanlış görünmektedir; haberin tenkidi için bk. a.g.e., s. 165-170) kuru üzüm satan Hâtib b. Ebû Beltea'yı kamu yararını gözeterek pazardan ihraç etmiş, daha sonra kararından dönerek dilediği gibi işlem yapmasına izin vermiş (Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, VI, 29; İbn Kudâme, IV, 240-241), Hz. Ali de kendisine yöneltilen narh talebini geri çevirmiştir (İbn Abdülber en-Nemerî, *el-İstizkâr*, VI, 414).

Narhın hükmü hususunda fıkıh âlimleri farklı görüşler ileri sürmüştür. Normal işleyen piyasa şartlarında narh koymayı Hanefîler tahrîmen mekruh, diğerleri haram olarak niteler. Temel gerekçe alışverişlerde karşılıklı rıza esasını getiren âyetle (en-Nisâ 4/29) bu meâldeki hadislerdir (*Müsned*, V, 72); zira satıcı ve alıcının serbest iradesine ters düşen narh tarafların rızasını zedeleyebilir. Ayrıca İslâm hukuku özel mülkiyeti, dolayısıyla satıcının kendi malı üzerindeki tasarruf hürriyetini tanıır; halbuki narh şahsî mülkte kısıtlama özelliği taşır. İslâm hukuku kâr oranlarını sınırlandırmamış, genelde serbest rekabet esasları içinde oluşan piyasa fiyatlarını âdil saymıştır. Tabii fiyat artışlarında uygulanacak narh üretici veya satıcıların zarar yahut iflâs etmesine, gizli karaborsacılığa yönelmesine ya da piyasadaki çekilmesine yol açmazları tetikleyebilir, ekonominin dengesini bozabilir (İbn Kudâme, IV, 240).

Zâhirîler'e, mütekaddimîn Hanbelî ulemâsının görüşüne, İmam Mâlik'ten yapılan bir rivayete ve bazı Şâfiîler'e göre narh boluk veya pahalılık ayırımı yapılmaksızın mutlak şekilde haramdır; spekülâtif oyunlarla fiyatların arttırılmaya çalışılması durumunda ise görüş ayrılığına düşülmüştür. Narh aleyhtarları ile taraftarları arasındaki ihtilâfın esasını, maslahat çatışmasının alıcı ve satıcıların ferdî çıkarları arasında mı yoksa kamu ile birey arasında mı olduğu hususundaki yaklaşımları belirlemektedir. Saïd b. Müseyyeb, Rebîa b. Ebû Abdurrahman, Yahyâ b. Saïd el-Kattân devletin zorunlu gördüğünde kamu yararı gerekçesiyle narh koyabileceğini düşünmektedir. Çünkü *Mecelle*'ye de yansıdığı gibi, "Raiyye üzerine tasarruf maslahata menûttur" (md. 58). Hanefîler'e göre gıda maddeleri fiyatlarının sanî şekilde fâhiş ölçülerde arttırıldığı ve kamu yararını önlemenin başka yolunun kalmadığı durumlarda narh uygulanması câizdir. Takıyyüddin İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye gibi Hanbelîler

ve bazı müteahhirîn Şâfiîler, halkın mala ihtiyacının pahalılıktan dolayı zarar göreceği boyutlarda olması, meselâ karaborsacılık yapılması, belli metân sadece imtiyazlı bir gruba devredilmesi ve onlar tarafından yüksek bedellerden satılması, örgütlü oluşumların (güncel tabirleriyle oligopol, kartel veya tröst) fiyatları aşırı arttırması, aracı teşekküllerinin (modern ifadesiyle oligopson veya alıcı kartelleri) alış fiyatlarını çok düşürmesi, çiftçilik, fırıncılık, inşaatçılık, dokumacılık gibi kamunun ihtiyaç duyduğu alanlarda çalışan zanaatkârların / işçilerin örgütlenerek ücretlerini anormal düzeylere çıkarması halinde emsal değer üzerinden narhı vâcip görmektedir. Zira bu uygulamalar âyetle yasaklanan günah ve düşmanlıkta iş birliği (el-Mâide 5/2) çerçevesine girmektedir. Fiyatları adaletsizce sınırlandırarak tüccara haksızlık yapmak haram kılındığına göre (İbn Abdülber en-Nemerî, *el-Kâfi*, I, 360; İbn Kudâme, IV, 240) piyasanın yapay biçimde tirmandırılmasıyla kamuya haksızlık öncelikle haram olmalıdır. Zâhirîler de alıcıların tekelleşme eğilimlerine karşı fiyat tahdidini onaylamaktadır (İbn Hazm, IX, 41). İşçi ücretlerine narh konulabileceğine dair görüş, Ebû Hanîfe'nin kassâmların teşkilâtlanarak piyasalarını yükseltmeleri halinde buna engel olunması gerektiği yönündeki ictihadına dayandırılmıştır. Kimi Şâfiîler ve İmam Mâlik'ten nakledilen bir ictihada uyan bazı Mâlikîler de satıcıların halkın zarar göreceği boyutlarda haksızlığa sapmaları halinde piyasa fiyatlarına endeksli narhın câiz olabileceği kanaatinde. Belli şartların varlığına bağlanan bu ceviz hükmü, zaruretin memnu olan şeyleri muhab kılacağı (*Mecelle*, md. 21; ayrıca krş. md. 32), kamu zararının önlenmesi için özel zarara katlanılacağı (*Mecelle*, md. 26; ayrıca krş. md. 27-30), hiçbir müşterinin gabn-i fâhişe gerçek rızasının bulunmayacağı, hacrin çeşitli durumlar için muhtelif sebeplerle meşrû görüldüğü gibi gerekçelere bağlanmıştır (bk. HACİR; İSTİMLÂK).

Zorunlu narh için ileri sürülen şartlar şöylece özetlenebilir: 1. Mal veya hizmetlerin kamuya zarar verecek kadar (Hanefîler'e göre gabn-i fâhiş boyutlarında) pahalandırılması. 2. Söz konusu mal veya hizmetlere umumi ihtiyaç duyulması. 3. Devletin kamu maslahatını cebrî narhtan başka bir yöntemle gerçekleştirememesi. 4. Pahalılığın üretici veya satıcıların spekülasyonundan kaynaklanması. 5. Narh uygulamasının arzın kısılmasıyla sonuçlanmayacak olması. 6. Hakkaniyet icabı gerek esnaf ve tüccar gerekse uzmanlar arasın-

dan seçilecek adalet ve emanet sahibi bilirkişilerle istişare edilmesi. 7. Üründe kalite, hizmette uzmanlık farklarının dikkate alınması. 8. "Zarar ve zararlar mukabele yoktur" ilkesi gereği hem satıcıların hem alıcıların yararının gözetilmesi, mâkul bir kâr payı bırakılarak tarafların rızalarının sağlanması. 9. Yetkililerin adalet sıfatı taşıması. Bunlara narh kurallarının kanunla düzenlenmesi, gerek kıymet takdiri gerekse işlem hakkında yargı yolunun açık tutulması gibi bazı kayıtlar da eklenebilir.

Tâbiîn âlimi Rebîa b. Ebû Abdurrahman ile bazı Hanefîler sadece buğday ve arpanın fiyatının sınırlandırılmasına cevaz verir. Şâfiîler'e ve bazı Hanefîler ile Mâlikîler'den İbn Araf'e göre narhın uygulanacağı mallar insan ve hayvan yiyecekleridir. Mâlikîler mislî olması, yani emsal fiyat uygulanabilmesi sebebiyle ancak tartılabilir (veznî) ve hacim ölçü birimleriyle ölçülebilir (keyfî) malların fiyatlarının tahdit edilebileceği kanaatinde. Bazı Hanefî ve Hanbelî âlimleri, narhın aşırı pahalıktan dolayı kamunun zarar göreceği diğer tüketim mallarına da uygulanabileceğini belirtirler.

Hanefî, Hanbelî ve çoğu Mâlikîler ile Şâfiîler'in bir ictihadına göre halkın helâkından korkulmadığı müddetçe üretici veya tedarikçiye (câlib) narh konmamalıdır. Ancak Mâlikîler'den İbn Habîb es-Sülemî, onların buğday ve arpa dışındaki mallarının fiyatlarının piyasa râyiciyle tahdidine cevaz vermiştir; çünkü Hz. Peygamber devrinde bu ikisini Medine'ye getirip satan kimseye narh konulamayacağı hadisle sabittir. Bununla birlikte ulemânın büyük bir kısmına göre tedarikçilerin çoğunluğunun hilâfına yüksek fiyattan satışta ısrar eden azınlıktan piyasaya uymaları, aksi takdirde pazarı terketmeleri istenir. Bazı Mâlikîler'e göre şehir dışından zeytinyağı, tereyağı, et, bakliyat, meyve vb. malları getirenler için de fiyat tahdidi olmaz; ancak istikrar kazanmış râyicilerden satış yapmayarak piyasa dengeleriyle oynayanların çoğunluğa uymaları veya pazardan çıkmaları istenir. Abdullah b. Ömer, Kâsım b. Muhammed, Sâlim b. Abdullah ve İmam Mâlik'ten rivayet edildiği kadarıyla bu ürünleri toptan alarak râyiciden pahalı satan perakendeciler için de aynı hüküm geçerlidir. Bazılarına göre sadece pazarcı ve dükkân sahibi gibi esnafa gıda maddelerinin tamamında fiyat tahdidi getirilebilir. Ahmed b. Saïd el-Müceydî işportacılar, seyyar satıcılara, manav, kasap ve zanaatkârlara, hamal, tellâl ve simsarlara narh konulamayacağını belirtmekte, ancak bu mesleklerin erba-

bı arasından birer temsilci seçilerek standartları ve fiyatları denetlemelerinin sağlanmasını önermektedir (*et-Teyşir*, s. 55-56). Fakihlerin çoğunluğuna göre narha aykırı satış yapanın akdi sahihtir. Ancak Ebüssuûd Efendi bunun geçerliliğini hâkimin onaylaması şartına bağlamıştır. Özellikle tavan fiyatların altındaki bedellerden yapılan satışlarda zorlama bulunmayacağından akid sahih olur.

Şartları oluştuğunda narhı câiz görenler belirlenen fiyatın ihlâlini haram saymamaktadır. Halbuki onu vâcip telakki edenlere göre bu Allah haklarını ihlâl kapsamına gireceğinden haramdır. Hanbelîler tahditli fiyatlardan satış mekruh saymaktadır. Hanbelî mezhebindeki sahih görüş, narh uygulamasına uymayanların tehdit edilmesi halinde ikrah sebebiyle akdin bâtlı olacağı yönündedir; ancak korkutmanın ikrah sayılmayacağını düşünenler de vardır. Hanefî ve Mâlikîler'e göre satıcı narha uymadığında ta'zîr cezasına çarptırılmaktan korkup belirlenmiş fiyattan işlem yaparsa mükreh sayılacağından akdin sıhhati butlanla zedelenir. Ancak İbn Âbidîn, narh konulması esasen mal sahibinin satışa zorlanması anlamına gelmediği için ortada akdi zedeleyici bir ikrahın bulunmadığı kanaatindeydi (*Reddû'l-muhtâr*, VI, 400).

Narha uymayanlara uygulanacak ceza naslarda yer almamıştır. Leys b. Sa'd ile Hanefî ve Şâfiîler konulması câiz görülen narhın ısrarlı ihlâlinde cinsini, şekil ve miktarını yetkililerin belirleyeceği fizikî (celde) veya malî ceza (garâmet), müsadere, hapis, piyasadan ihraç gibi bir ta'zîrin uygulanacağı kanaatindeydi; çünkü burada resmî kararın çiğnenmesi söz konusudur. Satıcıların narhlı fiyatlardan satışa zorlanamayacağını düşünen Mâlikîler ihlâl durumunda piyasadan ihraç edilmelerine ceza vermiştir. Satıcılar hakkaniyete uygun narha uymaya icbar edilebilirler; zira borçlular zimmet ve nafaka borçlarının tasfiyesi için mallarını satmaya zorlanabilmektedirler. Haklı bir sebebe dayanmayan narhın çiğnenmesi durumunda ise cezaî yaptırım genelde câiz görülmemiştir (karaborsacılık durumunda narhın hükmü konusunda ayrıca bk. İHTİKÂR).

İslâm tarihinde Emevîler'den itibaren narh uygulamasına başvurulduğu ve fiyatların denetiminden hisbe teşkilâtının sorumlu tutulduğu görülmektedir (bk. HİSBE). Çünkü insan hak ve özgürlüklerinden ve dinî hükümlerin gözetildiği beş temel esastan biri özel mülkiyet hakkı ve malın korunması ise de bir diğeri canın muhafazasıdır. Hayat hakkı gereği temel tüke-

tim maddelerinin şehirlere asgari geçim düzeyine sahip vatandaşların alım gücü sınırları içinde ve düzenli biçimde sağlanması devletin temel görevleri arasında görülmüştür. Bu mantıktan hareketle bilhassa Osmanlı devrinde narh uygulaması kurmuşlardır (aş. bk.). Narh çetelelerinin birer nüshasının merkezde saraya, çevrede mülkî âmirliklere iletildiği, devletin mal veya hizmet alımlarını bu tarifeler üzerinden yaptığı düşünülürse fıkıh kitaplarında fiyat tahdidinin hükmü hususundaki tartışmanın satır aralarında, söz konusu yetkinin amme maslahatı adı altında bürokrasi lehine kötüye kullanılmasının ve sonunda kamu düzeninin bozulmasının önlenmesi arzusunun da yattığı söylenebilir.

Modern dönemde âzami fiyat düzenlemeleri, çoğunlukla spekülâtif girişimlerin önlenmesi ve alım gücü sınırlı tüketicilerin korunması maksadıyla temel tüketim mallarının fiyatlarını sınırlamaya yöneliktir. Sabit fiyat uygulaması ise esasen üretimi kamu kurum veya kuruluşları tarafından yapılan ya da düzenlenen (meselâ elektrik, doğal gaz, su, haberleşme vb. birim ücretleri, toplu / ticarî taşımacılık ücretleri) yahut süreli / süresiz özelleştirilen belirli mal ve hizmetler için standart tarifelerin takdiri suretiyle gerek keyfiliğin gerekse spekülasyonların önlenmesini hedeflemektedir. Taban fiyat uygulamaları, temelde devletçe üreticiyi ve iş gücünü korumak amacıyla belirli mallar için destekleme alım fiyatlarının ve işçiler için asgari ücretlerin açıklanması şeklinde yapılmaktadır. Destekleme alımları millî toplumsal politikalar gereği gelişmiş ekonomilerde dahi varlığını sürdürmektedir. Tavanın aşağıya, tabanın yukarıya doğru aşılması en azından nazariyede mümkün ve hatta amaçları düşünüldüğünde genelde makbuldür. Narh takdiri, çoğunlukla temel tüketim malları arzının talebi karşılamadığı veya karaborsacılığın söz konusu olduğu dönemlerde piyasa râyicinin dar gelirli alım gücünü aşmasını önlemek için yapıldığından en azından bu süreç zarfında tavan fiyatla sabit fiyat özdeşleşmektedir. Günümüzde devletler fiyatlara doğrudan müdahale yerine yerli üreticileri korumak ve haksız rekabeti engellemek amacıyla piyasa dengelerini bozucu işlemleri önleyici tedbirler almakta, meselâ anti-tröst, antikartel ve antidamping yasaları ve anlaşmaları yapmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muvatta', "Büyü", 24; *Müsned*, V, 72; İbn Mâce, "İcârât", 27; Ebû Dâvûd, "Büyü", 49; Tirmizî, "Büyü", 73; Yahyâ b. Ömer el-Kinânî, *en-Na-*

zar ve'l-ahkâm fi cem'î ahvâli's-sûk (nşr. Hasan Hüsnî Abdülvehhâb), Tunus 1975, s. 40-47, 111-112; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 40-41; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Haydarâbâd 1352, VI, 29; İbn Abdüber en-Nemerî, *el-Kâfi fi fıkhi ehli'l-Medineti'l-Mâlikî* (nşr. M. M. Uhayd el-Morîtânî), Riyad 1400/1980, I, 360; a.m.f., *el-İstizkâr* (nşr. Sâlim M. Atâ - M. Ali Muavvaz), Beyrut 2000, VI, 412-414; Bâcî, *el-Müntekâ*, Kahire 1332, V, 18-19; Serahsî, *el-Meb-sûl*, XVI, 103; Kâsânî, *Bedâ'î'*, V, 129; İbn Kudâme, *el-Muğni* (Herrâs), IV, 239-241; Nevevî, *Rav-zâtü'l-tâlibin* (nşr. Züheyr eş-Şâviş), Beyrut 1405/1985, III, 411; Takyyüddin İbn Teymiyye, *el-Hisbe fi'l-İslâm ev vazifetü'l-hükümeti'l-İslâmiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), s. 22-42; İbnü'l-Uhuve, *Me'âlimü'l-kurbe fi ahkâmî'l-hisbe* (nşr. M. Mahmûd Şa'bân - Siddîk Ahmed İshâ el-Mutîî), Kahire 1976, s. 120-121; Osman b. Ali ez-Zeylâî, *Tebyinü'l-hakâ'ik*, Bulak 1315, VI, 28; İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Turuuku'l-hükümiyye* (nşr. Behic Gazâvî), Beyrut, ts. (Dârü ihyâi'l-ulûm), s. 240-260; Şemseddin İbn Müflih, *Kitâbü'l-Fürû'* (nşr. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Beyrut 1405/1985, IV, 51-53; Muhammed b. Ahmed et-Tilimsânî, *Tuhfetü'n-nâzir ve junyetu'z-zâkir fi hıfzî's-şer'îr ve tağyirü'l-menâkir* (nşr. Ali eş-Şennüfî, *BEO*, XIX [1967] içinde), s. 131-137; Ali b. Süleyman el-Merdâvî, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâl* (nşr. M. Hâmid el-Fikî), Beyrut 1406/1986, IV, 338; Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*, Kahire 1378/1959, s. 528; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, II, 38; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Beyrut 1404/1984, III, 473; Buhûtî, *Keşşafü'l-kınâ'*, III, 187; Ahmed b. Saïd el-Muceylydî, *et-Teyşir fi ahkâmî'l-tes'ir* (nşr. Mûsâ Lekbâl), Cezayir 1970, s. 41-89; Emir es-San'ânî, *Sübülü's-selâm* (nşr. Fevz Ahmed ez-Zemerlî - İbrâhim M. el-Cemel), Beyrut 1412/1991, III, 47-48; Büceyrimî, *Tuhfetü'l-habîb 'alâ Şerh'l-Haîb*, Beyrut 1398/1978, II, 225; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, V, 247-248; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, VI, 399-401; *Mecelle*, md. 21, 26-30, 32, 58; Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, I, 83-84; Ebû Bekir b. Muhammed Şetâ el-Bekrî ed-Dimyâtî, *İ'ânätü'l-tâlibin 'alâ halli elfâzi Fetih'l-mübîn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), III, 25; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezi*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), IV, 452; Bişrî eş-Şurbacî, *et-Tes'ir fi'l-İslâm*, İskenderiye 1393/1973; Celâl Yeniçeri, *İslâm İktisadının Esasları*, İstanbul 1980, s. 316-344; Avf Mahmûd el-Kefrâvî, *Dirâse fi tekâlifü'l-intâc ve't-tes'ir fi'l-İslâm*, İskenderiye 1405/1985, s. 156-169; M. Fetih ed-Dirîni, "et-Tes'irü'l-cebrî fi'l-fikhi'l-İslâmiyyi'l-mukâren", *el-Hadâretü'l-İslâmiyye*, Amman 1407/1986, s. 77-139; Mûsâ İzzeddin Abdülhâdî, *Ahkâmü'l-tes'ir fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Kahire 1990; Yûsuf Kâsım, *et-Te'âmülü'l-ticârî fi mizâni's-şer'îa*, Kahire 1413/1993, s. 86-97; Cengiz Kallek, *Asr-ı Saâdet'te Yönetim-Piyasa İlişkisi*, İstanbul 1997, s. 158-170; A. Sabra, "Prices Are in God's Hands", *The Theory and Practice of Price Control in the Medieval Islamic World*, *Poverty and Charity in Middle Eastern Contexts* (ed. M. Bonner v.dğr.), Albany 2003, s. 73-91; Kahtân Abdurrahman ed-Dürî, "et-Tes'ir fi'l-fikhi'l-İslâmî", *Mecelletü Külliyyeti'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, V, Bağdad 1973, s. 425-446; Mohammad Hashim Kamali, "Tas'ir (price control) in Islamic law", *American Journal of Islamic Social Sciences*, XI/1, Herndon 1994, s. 25-37; "Tes'ir", *Mv.F*, XI, 301-311.

